

تاریخچه و آداب رسوم عید نوروز

<"xml encoding="UTF-8?">

پیدایش عید نوروزعید

نوروز را به نخستین پادشاهان نسبت می دهند. شاعران و نویسندگان قرن چهارم و پنجم هجری چون فردوسی، عنصری، بیرونی، طبری و بسیاری دیگر که منبع تاریخی و اسطوره ای آنان بی گمان ادبیات پیش از اسلام بوده ، نوروز را از زمان پادشاهی جمشید می دانند.

در خور یادآوری است که جشن نوروز پیش از جمشید نیز برگزار می شده و ابوریحان نیز با آن که جشن را به جمشید منسوب می کند یادآور می شود که : «آن روز که روز تازه ای بود جمشید عید گرفت؛ اگر چه پیش از آن هم نوروز بزرگ و معظم بود».

عید نوروز برابر با اول فروردین ماه (تقویم شمسی)، جشن آغاز سال و یکی از کهن ترین جشن های به جا مانده از دوران باستان است. خاستگاه عید نوروز در ایران باستان می باشد و هنوز مردم مناطق مختلف فلات ایران عید نوروز را جشن می گیرند.

امروزه زمان برگزاری عید نوروز، در آغاز فصل بهار است. عید نوروز در ایران و افغانستان آغاز سال نو محسوب می شود و در برخی دیگر از کشورها تعطیل رسمی است.

زمان عید نوروز

جشن نوروز از لحظه اعتدال بهاری آغاز می‌شود. در دانش ستاره شناسی، اعتدال بهاری یا اعتدال ربیعی در نیم کره شمالی زمین به لحظه ای گفته می‌شود که خورشید از صفحه استوای زمین می‌گذرد و به سوی شمال آسمان می‌رود. این لحظه، لحظه اول برج حمل نامیده می‌شود، و در تقویم هجری خورشیدی با نخستین روز (هرمز روز یا اورمزد روز) از ماه فروردین برابر است.

در کشورهایی مانند ایران و افغانستان که تقویم هجری شمسی به کار برده می‌شود، نوروز، روز آغاز سال نو است. اما در کشورهای آسیای میانه و قفقاز، تقویم میلادی متداول است و نوروز به عنوان آغاز فصل بهار جشن گرفته می‌شود و روز آغاز سال محسوب نمی‌شود.

آداب و رسوم عید نوروز در ایران

مراسم چهارشنبه سوری قبل از عید نوروز: یکی از آیینهای نوروزی امروز – که بایستی آمیزه ای از چند رسم متفاوت باشد – ” مراسم چهارشنبه سوری ” است که در برخی از شهرها آن را چهارشنبه آخر سال گویند.

برگزاری چهارشنبه سوری، که در همه شهرها و روستاهای ایران سراغ داریم، بدین صورت است که شب آخرین چهارشنبه ی سال (یعنی نزدیک غروب آفتاب روز سه شنبه)، بیرون از خانه، جلو در، در فضایی مناسب، آتشی می‌افروزند، و اهل خانه، زن و مرد و کودک از روی آتش می‌پرند و با گفتن: ” زردی من از تو، سرخی تو از من ”، بیماری‌ها و ناراحتی‌ها و نگرانی‌های سال کهنه را به آتش می‌سپارند، تا سال نو و عید نوروز را با آسودگی و شادی آغاز کنند.

تا زمانی که از ظرف های سفالین چون، کاسه و بشقاب و کوزه، در خانه استفاده می‌شد، پس از خانه تکانی، کوزه کهنه ای از پشت بام خانه به کوچه می‌انداختند؛

کوزه ای که در آن آب و چند سکه ریخته بودند. اسفند دود کردن و آجیل خوردن، فال گرفتن، ” فال گوش ” (در کوی و گذر به حرف عابران گوش دادن و از مضمون آن‌ها برای نیت خود تفأول زدن.) و ” قاشق زنی ” (معمولاً

زنان روی خود را می پوشانند و با قاشق، یا کلید به خانه ها در می زنند، صاحب خانه شیرینی، میوه و یا پول در ظرف آنها می گذارد. (نیز از باورها و رسم هایی است که به ویژه در بین نوجوانان، هنوز به کلی فراموش نشده است. و این رسم ها و باورها در شهرهای مختلف با یکدیگر متفاوت اند.

خرید لباس برای عید نوروز

از یکی دو ماه به عید نوروز مانده مردم به بازار می روند و لباس عیدشان را می خرند. در گذشته مردم معمولاً پارچه هایی را خریداری می کردند که رنگ روشن داشت و معتقد بودند اگر لباس را خودشان بدوزند پارچه آن را روزهای دوشنبه یا جمعه قیچی کنند و نیز معتقد بودند که روز پنج شنبه ساعت سنگین است و لباس مدتی روی دست می ماند تا دوخته شود. روز سه شنبه اگر بریده شود نصیب دزد یا مرده شور خواهد شد و روز چهار شنبه می سوزد وسایل خانه نیز باید عوض شود و یا تمیز گردد. پختن نان شیرین از جمله کارهایی بود که حتماً باید قبل از عید نوروز و برای عید انجام میگرفت.

سبز کردن گندم، عدس، تره تیزک، ده پانزده روز به عید نوروز مانده در خانه ها صورت می گیرد. در شیراز معمولاً برای این کار از ظرفی استفاده می کنند که از جنس مس یا روی باشد و بعد مقداری دانه ابتدا به سلامتی امام زمان می ریزند و به ترتیب بعد از آن نام اعضای خانواده را می آورند .

خانه تکانی یا رفت و روب قبل از عید نوروز :

یکی دو هفته پیش از عید نوروز خانه تکانی یا رفت و روب انجام می گیرد و مجدداً اثاثیه را جابه جا می کنند و گرد گیری می کنند و دوباره آنها را می چینند. در مراحل بعد تخم مرغ رنگ کردن است که آن ها را آب پز می کنند و رنگ های شاد بر روی آنها می زنند.

سفره هفت سین و ساعت تحویل سال

برای تحویل سال در یکی از اطاق های خانه شان سفره می اندازند . پیش از هر چیز آیین و قرآن در آن می گذارند و بعد هفت سین را می گذارند.

هفت سین عبارت است از سماق، سیر، سنجد، سمنو، سکه، سرکه، سبزی . علاوه بر هفت سین شمع و آینه تخم مرغ و ... سر سفره گذاشته میشود.

موقع تحویل سال همه اهل خانه باید با لباس نو بر سر سفره باشند اسپند نیز دود می شود و هر کدام از این ها فلسفه ای دارد. شمع برای روشنایی خانه و زندگی، قرآن نشان توجهی است که باید در آغاز سال به خداوند داشته، به علاوه در سال نو، صاحب قرآن یار و مددکار اهل خانه خواهد بود.

دید و بازدید عید نوروز

از بامداد نوروز دید و بازدیدها آغاز می شود در همه خانواده ها رسم است که به دیدار کسی که از نظر سن و شخصیت بر دیگران مزیت دارد بروند و دست او را ببوسند و تبریک بگویند و او نیز عیدی که شامل سکه یا پول است به آنها بدهد. بعضی نیز صبح عید نوروز یک بشقاب گندم برشته که شامل: کنجد، گندم، شاهدانه، نخودچی و کشمش است به اضافه یک بشقاب نان شیرین به اضافه تخم مرغ رنگی یا سکه به کوچک ترها می دهند.

سیزده بدر (روز سیزدهم عید نوروز) روز دوازده فروردین همه وسایل تهیه می شود و هر چه از شیرینی ها و آجیل ها باقی مانده برای صبح سیزده آماده می شود که البته همراه آن سرکه و کاهو نیز هست. صبح سیزده فروردین همه دسته دسته عازم کوه و باغ های اطراف شهر می شوند و معتقدند در روز سیزده فروردین نباید در خانه ماند

زیرا این روز نحس و بد یمن می باشد. روز سیزده پیش از طلوع آفتاب و تا پاسی از شب ادامه دارد در عصر این روز ویژه سبزی گره زدن دخترهاست که در واقع برای گشایش بخت خود این کار را می کنند.

نماز عید

یکی از آداب عید نوروز خواندن نماز عید است. شیخ طوسی (ره) فرموده است: نماز ظهر و عصر روز نوروز را که خواندی چهار رکعت نماز با دو سلام (دو رکعت دو رکعت) می خوانی رکعت اول پس از حمد ده بار سوره «قدر» رکعت دوم پس از حمد ده بار سوره «کافرون» رکعت سوم پس از حمد ده بار سوره «توحید» رکعت چهارم پس از حمد ده بار سوره «ناس» و «فلق» (معوذتین). و در پایان نماز سجده شکر بجا آور و در آن دعاکن تا خداوند گناهان ۵۰ ساله ات را ببخشد.

نظافت و لباس تمیز

یکی دیگر از آداب عید نوروز پوشیدن لباس نو و تمیز است. نظافت و رعایت بهداشت و نیز پوشیدن لباس تمیز و استفاده از عطر و بوی خوش در صورت امکان از وظایف اخلاقی و اجتماعی نوروز است. از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است که فرمود: «و البس انظف ثيابک و تطیب باطیب طیبک» ؛ «تمیزترین لباس را بپوش و با بهترین عطر خود را خوشبوی ساز»

آداب عید نوروز

یکی از آداب عید نوروز، جمع شدن تمام افراد خانواده بر سر سفره عید در لحظه تحویل سال نو

موقع تحویل سال نو همه اهل خانه با لباس نو بر سر سفره می نشینند، مادر اسپند دود می کنند، یکی از بچه ها شمع روشن می کند، پدر قرآن می خواند و ...

هر کدام از این آداب و رسوم عید، فلسفه خاص خود را دارد؛ مادر اسپند دود می کند برای دوری از چشم زخم حسود، با روشن کردن شمع، بر روشنائی خانه و زندگی تاکید می شود و از خانواده بزرگ افراد خانواده می خواهند تا در سال نو، خانه آنها را با شمع وجود پدر و مادر نورانی کند؛ قرآن خوانده می شود تا در آغاز سال نو دل ها به سوی خداوند بزرگ سوق داده شود و از صاحب قرآن خواسته شود که در این سال جدید نیز یار و مددکار اهل خانه باشد، حضور ثابت و گسترده قرآن نه تنها در سفر عید بلکه در تمام آداب اجتماعی نوروز نشان از مردم ایران زمین توجه به قرآن دارد و قرائت قرآن و بوسیدن آن در ساعات تحویل سال از جمله آداب سال تحویل است.

بر سر سفره عید، سکه، برنج، آب، ماهی قرمز، آیینیه و ... نیز دیده می شود که سکه نشان از خیر و برکت و رفاه؛ برنج، نشانی از خیر و برکت و فراوانی؛ آب، نشان صافی و پاکی و روشنائی و گشایش کار؛ ماهی قرمز، شگون دارد؛ آیینیه، برای رفع کدورت و نشانی از صفا و پاکی و یکرنگی است.

افراد خانواده بعد از تحویل سال نو با هم روبوسی کرده و عید را به هم تبریک می گویند و برای هم سال خوب و پربرکتی را آرزو می کنند.

دعای تحویل سال نو یکی دیگر از آداب عید نوروز

مجلسی در کتاب زادالمعاد در خصوص دعای سال نو روایت می کند که در وقت تحویل سال این دعا را بسیار بخوانید: «یا مقلب القلوب والابصار یا مدبر اللیل والنهار یا محول الحول و الاحوال حول حالنا الی احسن الحال.»

علامه مجلسی(ره) همچنین خواندن این دعا را در نوروز مناسب دانسته است:

«اللهم هذه سنة جديدة و انت ملك قديم اسألک خیرها و خیرمافیها و اعوذبک من شرها و شرمافیها و استتلفیک موونتها و شغلها یا ذالجلال و الاکرام. ؛ بارالها! این سال جدید است و تو خدایی ازلی و قدیم هستی. خیر این سال و خیر آنچه را در این سال پیش می آید، از تو خواستارم و از شر این سال و شرآنچه در این سال پیش خواهد آمد، به تو پناه می برم...»

زیارت اهل قبور

یکی دیگر از آداب عید نوروز، رفتن به زیارت اهل قبور در آغازین روزهای سال نو و نیز برگزاری مراسم تحویل سال در کنار قبور شهدا از دیگر آداب دینی نوروز است. تشرف و حضور در اماکن مقدسه و مشاهد مشرفه و برگزاری مراسم تحویل سال نو در آن مکانها نیز از جمله آداب نوروز می باشد.

دید و بازدید و دادن عیدی

ایام عید فرصت مناسبی برای صله رحم و رسیدگی به وضع خویشان و بستگان است که این نیز یکی از نشانه های اخلاق و سنن مرضیه اسلامی و انسانی است. از همان روز اول نوروز، دید و بازدیدها آغاز می شود. در همه خانواده ها رسم بر آن است که افراد خانواده ابتدا به دیدن بزرگترهای فامیل می روند و عید را به آنها تبریک می گویند. سپس به خانه بر می گردند و منتظر می مانند تا بزرگترها به آنها سر بزنند. در این دید و بازدیدها عیدی هم داده می شود. علاوه بر دیدوبازدید از بستگان، دوستان، همسایگان و بزرگان فامیل، با جمعی از مصیبت دیدگان در سال گذشته نیز دیدار می شود. دید و بازدیدها تا روز سیزده بدر، (سیزدهمین روز سال نو)، ادامه داد.

نوروز در کشورهای دیگر:

آداب عید نوروز در ترکمنستان

در کشور ترکمنستان، طبق رسم قدیم و جدید، دوبار در سال جشن سال نو گرفته می شود. یکی از این جشن ها با استناد به تقویم میلادی که به تایید سازمان ملل رسیده، به عنوان جشن بین المللی «سال نو» شناخته می شود و دیگری برگزاری عید نوروز به نشانه ی احیای دوباره ی آداب و رسوم دیرینه ی مردم ترکمنستان است. مردم ترکمنستان در این ایام با پختن غذاهای معروف نوروزی مانند نوروز کجه، سمنو و اجرای بازی های مختلف جوانان ترکمن، حال و هوای دیگری به این جشن و شادی می دهند. در ایام نوروز مسابقات مختلفی در ترکمنستان برگزار می شود که می توان به مسابقات اسب دوانی، پرش برای گرفتن دستمال از بلندی، خروس جنگی و ... اشاره کرد.

آداب عید نوروز در افغانستان

نوروز در افغانستان یا به عبارتی در بلخ و مرکز آن مزار شریف، هنوز به همان شکوه پیشین برگزار می شود. در روزهای اول سال، همه ی دشت های بلخ و دیوار و پشت بام های گلی آن پر از گل سرخ می شود. گویی بلخ سبدي از گل سرخ است! رسم است که در اولین روز عید نوروز، علم امام علی علیه السلام با مراسم خاص و با شکوهی در صبح آن روز برافراشته شود. با افراشته شدن آن، جشن نوروز نیز رسماً آغاز می شود و تا چهل شبانه روز ادامه می یابد. در این چهل شبانه روز حاجت مندان و بیماران برای شفا در پای این علم مقدس به چله می نشینند. مردم این سرزمین بر این باورند که اگر برافراشته شدن علم به آرامی و بدون لرزش و توقف از زمین بلند شود، سالی که در پیش است نیکو و میمون است. از آیین و رسم نوروز در سرزمین بلخ می توان به شستشوی فرش های خانه و زدودن گرد و غبار پیش از آمدن نوروز و انجام مسابقات مختلف از قبیل بزکشی، شتر جنگی، شتر سواری، قوچ

جنگی و کشتی خاص این منطقه اشاره کرد.

آداب عید نوروز در پاکستان

در میان مردم پاکستان، تقویم و روزشمار یا سال نمای نوروز از اهمیت خاصی برخوردار است. از آداب و رسوم عید نوروز در میان مردم پاکستان می‌توان به خانه تکانی و یا به عبارتی پاکیزه کردن خانه و پوشیدن لباس نو و تهیه کردن انواع شیرینی و همچنین پختن غذاهای معروف این ایام و عیدی دادن و گرفتن و دید و بازدید اقوام اشاره کرد. در ایام نوروز مردم پاکستان از گفتار نامناسب پرهیز کرده و یکدیگر را با احترام صدا می‌زنند.

نوروز در جمهوری آذربایجان

یکی از جشن‌های بزرگ مردم جمهوری آذربایجان نوروز است. مردم این سرزمین به جهت اعتقادات شدید به آیین و مراسم نوروز، برای با شکوه تر انجام شدن جشن نوروز، برای این مراسم تدارکات ویژه‌ای می‌بینند؛ از قبیل سرودن ترانه‌های پیش از نوروز، تدارک بساط شادی ایام نوروز، تهیه‌ی لوازم و مواد مورد نیاز، سفره‌ی نوروز، تهیه‌ی چیستان‌های نوروزی، ستایش و نفرین‌های نوروزی، پند و امثال نوروزی و انجام آیین و مراسم نوروزی. در میان مراسم نوروزی، مراسم خاطره‌انگیزی همچون ارسال خوان سمنو، انداختن کلاه پوستین به درها، آویزان کردن کیسه و توبره از سوراخ بام در شب عید و درخواست تحفه‌ی عید در این سرزمین موسوم است.

البته برپایی عید نوروز در کشورهای دیگری مثل تاجیکستان، ازبکستان، قرقیزستان، بعضی از مناطق مصر، و حتی مناطق کردنشین عراق و ترکیه هم برگزار می‌شود.